

9.СУБЈЕКТИВНИ ФАКТОРИ У ОЦЕЊИВАЊУ И МОГУЋНОСТ ПОБОЉШАЊА КЛАСИЧНОГ ОЦЕЊИВАЊА

Фактори наставе?

О субјективним факторима у оцењив. доста је писао др Иван Фурлан.

Познато је да се одређени број наставника не придржава унапред утврђених критеријума (априорни крит.) оцењивања, већ примењују неки свој

критеријум. Због тога је и оцењивање у нашим школама још увек непоуздано.

На непоузданост утичу следећи фактори:

1. Разлике у оцењивању у вишим и нижим разредима.

Обична је појава да је у нижим разредима више натпросечних ученика, него у вишим разредима, где преовлађују обично исподпросечне оцене, па се догађа да ученици у четвртом разреду имају одличан успех, да би у петом

разреду тај успех био слабији.

Ово се дешава због тога што учитељи имају ближи контакт с мањим бројем деце па оцењују ученика у целини, док наставници у вишим разредима оцењују углавном само знање, вештине и навике

Учитељски критеријум је блажи, док је критеријум наставника строжи, али ни један од та два критеријума није правилан, иако сваки има својих добрих страна.

2.Разлике у оцењивању тзв. “главних” и “споредних” предмета.

У “главне” предмете обично се убраја српски језик, математика, физика, хемија, природа и друштво, историја итд. а у “споредне” музичка култура, ликовна култура, техничко образовање, физичко васпитање и др.

Успех ученика у тзв. “главним” предметима обично се оцењује строже,

а у четири васпитна подручја блаже.

3.Разлике у оцењивању на крају полугодишта и на крају школске године.

Чињеница да је оцењивање на полугодишту строже него на крају школске године, указује на резоновање наставника да ће слабијом оценом натерати ученике на бољи рад.

Ово показује да оцена није мерило знања, већ средство притисака. Другим

речима “оцена постаје уцена”.

Схватање да на крају школске године успех мора бити бољи није оправдано, јер су услови учења у јесен повољнији, не само због физичке и психичке кондиције ученика, већ и због половине наставног градива кога ученици треба да савладају у првом полугодишту у односу на целу школску годину.

Поред поменутих разлика у оцењивању постоје и други субјективни

чиниоци који условљавају разлике у оцењивању, а зависе од испитивача и од испитаника.

А) Субјективни фактори који зависе од оцењивача.

- *Индивидуално схватање важности појединих наставних садржаја.* Сваки наставник има своје схватање о важности појединих делова грађе, па према томе и оцењује ученичко знање

- *Општи оцењивачки став наставника.*

Неки су наставници познати као строги, а други као благи у оцењивању, па од тих околности зависи какву ће оцену ученик добити.

- *Моментално расположење наставника*

Од моменталног расположења (доброг или лошег) испитивача зависи да ли ће оцењивати блаже или строже.

- *Знање или незнање претходних испит.*

Б) Субјективни фактори који зависе од испитаника.

- *Говорна развијеност ученика.* Уколико ученик има богатији речник и тачније се изражава, наставнику се чини да су одговори бољи, па је и оцена виша у односу на ученике који се слабије изражавају.
- *Претходни успех ученика.* У пракси се дешава да се ученицима који су солидни, за исте одговоре, дају боље

оцене него ученицима за које се сматра да су слабији.

- *Моментално стање ученика (здравствено, емоционално, итд.).*

Уколико је ученик у време испитивања здрав и добро расположен, вероватно је да ће дати бољи одговор и добити бољу оцену.

- *Пол, изглед и слични фактори.* Девојчице имају више изгледа да добију бољу оцену код мушких оцењивача, а

дечаци код женских оцењивача. Деца која су лепша и уреднија имају веће шансе на бољу оцену.

- *Фактор случаја је такође важан.* Уколико имамо да је неколико испитаника савладало 50 % садржаја, онда је ствар среће како ће испитаници одговорити. Неки неће имати среће да добију питања која су научили, други ће делимично одговорити и положити, а трећи ће одговорити на сва питања и добити високу оцену.

Усмена испитивања могу се поделити на “летећа” испитивања или пропитивања и на темељита испитив.

а) Пропитивање или “летеће”

испитивање организује се онда када желимо да допунимо излагање нових наставних тема. Пропитивањем треба утврдити да ли ученици прате и разумеју излагање и да ли су довољно активни.

Питања треба да буду кратка да би

одговори били јасни свим ученицима.
Једно питање може се поставити само
једном ученику. Ако ученик на постављено
питање не зна одговор, онда на то питање
мора одговорити сам наставник.
Појединачне одговоре у току пропитивања
не треба оцењивати.

За време “летећег” испитивања дизање
руку нема никаквог смисла... Оно делује
сугестивно на предавача, па он испитује
само оне који дижу руке...

б) Темељито усмено испитивање треба да покаже какво је њихово знање, њихове радне навике и вештине.

Треба предвидети шта ће радити сви остали ученици, за које испитивање појединаца може бити досадно и произвести недисциплину.

Наједноставнији начин да се запосли разред у току испитивања појединаца, јесте да им се зада неки тихи рад, али

је тај рад немогуће контролисати, с обзиром да је наставник већ заузет.

Друга је могућност да се час темељног пропитивања појединаца комбинује са летећим испитивањем, чиме се, на потребном нивоу држи пажња свих осталих актера. Час испитивања овим постаје и час утврђивања градива, па је такво решење и методички и психолошки најоправданије.

в) Уобичајено писмено испитивање има предност над усменим, јер се истовремено испитује велики број ученика, затим после сваког испитивања остаје одређена документација са писменим радовима и оценама које су дали наставници. Предност писменог испитивања је и у томе што ученици добијају исте задатке, па се резултати могу међусобно упоређивати. Оцењене радове наставник рангира тако што их

ређа од најбољег до најслабијег. Друга још прецизнија метода оцењивања састоји се у томе да се сваки ученички рад упоређује са сваким другим ученичким радом. Овакво упоређивање, с обзиром на велики посао, употребља-

ва се само за научна педагошка и психолошка истраживања.

Задатак: Тражење слика које се односе на
занимљиве ситуације оцењивања ученика
основне школе.

10. ПРИНЦИПИ ОЦЕЊИВАЊА

-Настава

(Фактори наставе)

-Наставни (дидактички принципи)

Принципи оцењивања

су основна начела којима се наставник руководи при организовању праћења, испитивања и оцењивања, односно вредновања напредовања и постигнућа ученика.

То су обавезујуће смернице у области оцењивања.

Дидактичари су различито схватали принципе оцењивања, као што су различито схватали и дефинисали и дидактичке принципе.

И данас је ситуација таква да се наилази на различите принципе у области оцењивања.

“Међу принципима оцењивања, као

уосталом , и међу дидактичким
принципима, нема хијерархијског односа.
Дакле, они су сви једнаки по значењу и
вредности и не могу се једни подредити
другима” (Гојков, 2003:98).

Било је у историји педагогије приме-
ра прецењивања значаја појединих на-
ставних принципа, а у складу с њима
прецењивали су се и у оцењивању исти
принципи, што је доводило до тзв. по-
крета “активне школе”, са апсолутизац.

принципа активности.

Апсолутизација појединих принципа у настави, стављањем једног принципа на врх пирамиде, давала је карактер читавој настави и дидактици, што је у оцењивању довело до прецењивања одређених исхода наставе у односу на друге аспекте, глорификације и занемаривања осталих квалитативних елемената оцене.

Код већине наших савремених дидак-

тичара срећу се следећи принципи
оцењивања:

1. Принцип самооцењивања,
2. Принцип јавности оцене,
3. Принцип објективности

1. Принцип самооцењивања

Овај принцип има посебно место у мотивационо-сазнајној сфери учења, дакле, постизања ефеката у учењу, па и у њиховом процењивању.

Дидактичари препоручују да се још од првих корака у школи ученици усмеравају да прате своја постигнућа, да их процењују, односно критички вреднују. Дакле, усмеравају се ка самооцењивању исто као што се упућују ка усвајању садржаја било које области.

Мотив постигнућа се јавља још на предшколском узрасту и значајно утиче на школску успешност. Стога се истиче значајна улога оцењивања у смислу

континуираног прилива прецизних информација о изведеној активности, примењеним стандардима вредновања и својствима исхода активности...

самооцењивањем се повећава степен контроле коју ученик има над својим радом, над условима, начинима и резултатима свога ангажовања, у извршавању школских задатака и оцењивања.

Познавање критеријума, стандарда

оцењивања, које се на овај начин формира, помера спољашњу контролу ка унутрашњој, оцењивање ка самооцењивању, диже се ниво аспирација итд.

У докимастичке поступке убрајају се они који се односе на добре инструкције наставницима за подстицање веће усмерености ученика на самооцењив. Тако се срећу препоруке да је добро да наставници и сами властитим понашањем утичу на самопроцењивање учени-

ка , пре свега као модели самопроцењивања у акцији. Тако ће се наставник чешће упитати пред ученицима и са њима проценити заједно ефикасност неког свог поступка: “да ли сам добро урадио?”, “свакако да могу бити успешнији ако поново покушам?” и сл.

Говори се и о групном самопроцењ.

Дидактичари истичу сазнања да учен. већ у првим данима школовања желе да учитељ запази њихов успех и да то ја-

вно изрази, па и да вреднује. Потреба за оцењивањем од стране ученика по-

стоји, али не и потреба за нумеричком

оценом. Ученици треба да запазе да међу њима постоје разлике у знањима, извођењима операције, ефектима активности и да заједно са тим осете потребу да буде вреднован и њихов труд, залагање.

Испитивања ставова наставника према укључивању ученика у самооцењи-

вање говоре о малом броју наставника који сматрају да је укључивање ученика могуће већ од IV разреда основне школе (око 2 % наставника од 411 испитаних). Остали испитани сматрају да одлучујућу реч у оцењивању морају имати одрасли, тј. наставници. Више од 16 % наставника сматра да ученици не треба да учествују у вредновању.

Оспоравање права ученицима да вреднују сопствени рад и резултате во-

ди стварању недемократске атмосфере и развија осећање отуђености и смањењу одговорности. Такође, ово води за магљивању критеријума оцењивања и формира подлогу за сумњу у објективност оцене, а између ученика и наставника ствара се неповерење, страх код ученика од испитивања и оцењивања... Сматра се да су овакве последице јаче манифестне код слабијих ученика, који

су иначе инхибирани, несигурни...

Овладавање оцењивањем односи се на смерницу којом се наставници упућују на потребу да ученицима приближе елементе учења оцењивања...

Изграђивање критеријума је један од значајних поступака и задатака којим се ученици упућују у технике оцењивања, овладавање оцењивањем...

Учећи се самооцењивању ученици се упућују и у начине разликовања успеха од неуспеха...

Континуираност у оцењивању подразумева редовност увида у напредовање ученика...

Наставник се не ослобађа обавезе оцењивања у потпуности, него се с узрастом она све више преноси на ученика.

У почетку школовања континуирано праћење више је обавеза наставника, учитеља него ученика. Али ни у том узрасту не треба да се претвори у претрпаност

података, да толико оптерети учитеља да од од тога што води евиденцију има мање користи него него што губи времена, те да због тога све ово избегава.

Континуираност је само једна од незаобилазних компоненти контроле обостраних настојања и ефикасности наставника и ученика.

Константност се, даље, не односи на једно својство (нпр. знање ученика), него захтева структуру више својстава и

тима постаје компонента принципа свестраности или обухватности.

Обухватност или свестраност у праћењу напредовања и оцењивања ученика за већину докимолога значи свестрани увид у рад ученика, учење и напредовање, што подразумева праћење процеса стицања знања, на свестрани увид у то како је ученик и у којој мери савладао планом и програмом предвиђене садржаје наставних и осталих активнос.

Са јењавањем елана с којим су реформе кретале, дакле, у таласима, смањивао се и значај, односно, пажња којом су се сви у школи и око ње посвећивали овим инструментима.

Без корена у васп.-образовном процесу, свеобухватност у праћењу није део тога праћења.

Кампањско оцењивање је индикатор недостатака адекватног дидак. система у оцењивању и знак примене класичних

наставних стратегија у којима је стваралачко и ефикасно понашање ученика у процесу учења сведено на најмању меру.

Планирање оцењивања (као принц.)

Сваки наставник, у складу са природом предмета који предаје, у глобалном годишњем плану треба доста оператив-но да испланира и активности вредно-вања и оцењивања. На тај се начин из-бегавају непожељности као што су кампањски рад и кампањско оцењив...

2. Принцип јавности оцене

У оквиру ових ставова истиче се да се оцена саопштава ученику јавно, пред одељењем, затим да наставник образ-

лаже јавно свој суд и исказује оцену, такође, пред одељењем. Тако јавно дискутована и образложена оцена, ако нема значајнијих примедби уноси се у дневник.

И писани, тј. практични радови, или контролни задаци и тестови знања дају се на увид ученицима, а треба да буду

приступачни и родитељима.

-то мотивише ученике на истрајнији рад

-ученици се упућују у поступке самооцењивања...

Има још ситуација да учитељи саопштавају оцене на одељењским родитељским састанцима. То може да буде штетно за методичку сарадње породице и школе.

3.Принцип објективности

Међу ученицима препознатљив је као праведност у оцењивању.

Ставови многих докимолога указују на потребу да оцена треба да награђује, а не да кажњава ученика; да треба да буде не само мера знања , већ, пре свега, израз моралног односа према ученику.

Оцењивање је, тако, пре свега, педагошки акт, са јасно истакнутим предзнаком хуманости...

У првом разреду (бар у првом полугодишту) негативну оцену не треба давати.

Негативна оцена је танани инструмент,

кога мудар и искусан учитељ држи у резерви,
али се њиме не користи.

Индивидуализација оцењивања тесно
је везана са наставним процесом.

Савремена настава инсистира на
индивидуализацији наставе, што
подразумева ангажовање ученика у складу
с њиховим могућностима. Ова обавеза
налаже и индивидуализацију оцењивања.
Ако се од једног ученика тражи мање не-

го од другог, онда се то не сме занемарити ни при оцењивању.

Вредновање је остварени напредак, као последица напора, залагања ученика.

У индивидуализованом оцењивању за исте образовне резултате могу се добити различите оцене, и обратно.

Одличну оцену заслужио је сваки ученик који је постигао бар образовни минимум и притом се максимално залагао и остварио оно што се од њега очекивало, а јединицу онај ученик који

Програмски минимум није остварио због недовољног залагања.

Суштина индивидуализације огледа се у томе да се оцењивањем подстиче ученик на залагање, а не да се изражава тренутно образовно постигнуће.

Овакав приступ оцењивању претпоставља темељно познавање сваког појединог ученика. То је основа за индивидуализацију оцењивања.

Индивидуализација оцењивања није при-

нцип који се често у пракси среће.

Поборници индивидуализације у оцењивању инсистирају да се са оваквим приступом треба почети што раније, већ од првих дана школовања...

У старијим ратредима се не очекује да се почиње са индивидуализацијом у оцењивању, а посебно не у средњој школи, где се ученици оспособљавају за професију.

Принцип економичности

Пракса ставља овај принцип испред свих.

Учитељ евидентира и користи поступке за процену којима ће са што мање времена и труда рационално проверити и стећи суд о напредовању ученика.

Класичан начин рада са издвојеним проверавањима и оцењивањем трпи неекономичност, издвајање посебног времена за испитивања, проверавања и оцењивања.

Задатак: Интернет – тражење и покушај
налажења додатних података
(информација) о принципима оцењивања.

Министарске
конференције

Оцена коју је
Србија добила

Берген, 2005. година	2,2
Лондон, 2007. година	4,2
Лувен, 2009. година	3,8
Букурешт, 2012. година	3,1

11.ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКОВОГ ВЛАДАЊА

Оцењивање владања врши се описним оценама: “примерно”, “врло добро”, “добро”, “задовољавајуће” и “незадовољавајуће”.

Оценом из владања обухвата се учениково понашање као целина, а процењује се на основу сагледавања следећих елемената:

- однос према раду и учењу;
- однос према другим обавезама у школи и ван ње;
- однос према другим обавезама у школи и ван ње;
- однос према друговима, према припадницима супротног пола, спремност да се помогне другу у раду и учењу;
- однос према колективу, односно, оспособљеност за сарадњу са другим члано-

вима колектива;

-активно учешће у друштвеном животу школе;

-однос према старијима и

-понашање у школи и ван ње, придржавање правила о понашању ученика.

Оцена из владања треба да буде резултат праћења учениковог рада, активности и понашања у дужем временс-

ком периоду. То значи у току тромесечја, полугодишта и школске године).

Она представља резултат глобалног праћења и сагледавања, према изложеним елементима, оствареног циља васпитања.

Овом оценом треба подстицати ученике на пожељне облике понашања, па је зато они морају стицати својим радом и залагањем, одговарајућим понашањем и оствареним резултатима у томе.

У току рада наставник стиче одређено мишљење о раду и понашању ученика. То се бележи текућом оценом из владања у једном полугодишту.

Оцена из владања на полугодишту и на крају школске године резултат је праћења рада и понашања у тим временским периодима.

Разредно веће, при утврђивању закључне оцене, узима у обзир текуће оцене

из владања, мишљење одељењске заједнице ученика и мишљење разредног старешине.

Процењивању понашања васпитаника мора се прићи са уважавањем његове личности.

Треба водити рачуна о томе како ће оцена из владања утицати на личност којој се даје, као и на друге чланове колектива.

Оцену из владања треба утврђивати

јавно и, образложено, узимајући у обзир само конкретне облике учениковог понашања, његове добре и позитивне поступке, евентуално његове пропусте и недостатке испољене у учењу, раду и свакодневном понашању.

Образложење оцене из владања не треба давати у виду уопштених мишљења, нити у виду карактеристика о ученику, већ у виду конкретних запажања и мишљења.

То образложење је посебно значајно приликом смањења оцене из владања када је ученику изречена васпитно-дисциплинска мера за повреду обавезе ученика и неоправдано изостајање из школе и то:

-за укор одељењског старешине и неоправдано изостајање из школе од 8 до 16 часова, владање се оцењује описном оценом врло добро;

-за укор одељењског већа и неоправдано изостајање из школе 16 до 24 часа владање се оцењује описном оценом: добро;

-за укор директора владање се оцењује описном оценом: задовољавајуће,

-за строги укор наставничког већа владање се оцењује описном оценом: незадовољавајуће.

Оцена из владања поправља се кад дође до позитивних промена у понашању ученика.

Оцена из владања не умањује се због постигнутог успеха у школи.

Оцену из владања треба образложити тако да ученику буде јасно зашто је добио такву оцену и какво се понашање од њега очекује да би постигао вишу, односно највишу оцену.

Захтеви и задаци који се у том циљу постављају треба да буду реални, остварљиви, у складу са узрастом васпитаника и општим циљевима и задацима нашег васпитања (прихватање одређених обавеза у одељењској, разредној и школској заједници; мењање понашања према друговима, односно према супротном полу; редовно долажење на часове и испуњавање школских, наставних и других обавеза;

поправљање слабих оцена; уредно доношење књига и свезака у школу; учествовање у ваннаставним активностима; преузимање и извршавање задатака у оквиру производног и другог друштвено-корисног рада; активност у ученичким организацијама и сл.).

Овакви и слични задаци и захтеви морају бити индивидуализовани и сагласни конкретним ситуацијама у одређеном одељењу.

У одељењу и школи потребно је стварати атмосферу у којој се првенствено процењују и високо цене напори ученика да се развијају и изграђују у хумане, стваралачке, критичке и активне чланове друштвене заједнице, а не само да буду ученици који су мирни и не крше дисциплину, а пасивно се односе према школским и другим обавезама, према друговима у одељењу, према вршњацима и другима, не ангажују се у пружању помоћи другима, друштвено су неакти-

вни, не интересују се за рад одељења и сл. При томе је неопходна педагошка и психолошка осетљивост наставника и других стручњака, како се у овом деликатном педагошком процесу оцењивање из владања не би претворило у санкције за оне особине и поступке које неки ученици доносе у школу без своје кривице.

Са критеријумима и вредносним ком-

понентама оцене из владања треба благовремено упознати све ученике и њихове родитеље.

Задатак: Тема: Оцењивање учениковог владања – претраживање сродних текстова (садржаја) те адекватних и/или занимљивих слика. Снимање на флеш меморију. Коментари, запажања, идеје...